

KATYU LÁSZLÓ:

CSALÁDTÖRTÉNET – HÁZTARTÁSSTRUKTÚRA

A történészek a legújabb időkig nem igen foglalkoztak a család problémáival. Többnyire minden utánagondolás nélkül átvették azokat a leegyszerűsített és – ma már tudjuk – ahistorikus sémákat, amelyeket a család történeti fejlődését illetően az ennek az intézménynek már évtizedek óta igen nagy figyelmet szentelő különböző társadalomtudományok – főleg a szociológia, az etnológia és a pszichológia – kidolgoztak. Egy nemzetközi bibliográfia 1200 publikációt sorol fel 1900 és 1964 között a család és a házasság témaköréből, de ezek közül csak 250 cím szerepelt a történeti jellegű publikációk sorában.¹ Az 1960-as évek közepe táján azonban a „Család”-téma kezdett divatossá válni a történészek körében is. Az ösztönzés nem annyira az említett társadalomtudományoktól indult ki, hanem sokkal inkább olyan az 1950-es és 60-as években megújuló és felvirágzó történeti szakdisciplináktól érkezett, mint a gazdaság- és társadalomtörténet, a történeti demográfia. A történeti kutatás ezen területein egyre több olyan kérdés merült fel, amely szükségessé tette a család és a hozzátartozó probléma-komplexum alaposabb történeti szempontú vizsgálatát. A gazdaság- és társadalomtörténet és a történeti demográfia egyúttal már kidolgozott módszertani elveket és kipróbált elemzési technikákat is a kialakuló és hamarosan önállósuló új történeti disciplina, a családtörténet rendelkezésére tudott bocsátani.

Az új kutatási ág gyors fellendülését a szűkebb vagy szélesebb területek, rövidebb vagy hosszabb időszakok, különböző társadalmi osztályok és rétegek családtípusait és családi életének formáit feldolgozó tanulmányok és monográfiák száza, a vezető szakfolyóiratok speciális számai,² valamint a témával foglalkozó nemzetközi konferenciák tucatjai jelzik. A családtörténetnek önálló folyóirata is van: 1970 és 1979 között „The Family in Historical Perspective: az International Newsletter”, 1976 óta pedig „Journal of Family History” címen.

A családtörténeti kutatás kétségkívül szakmánk azon ágai közé tartozik, ahol erősen érvényesül a történeti kutatás interdisciplináris jellege,

módszerei között pedig kitüntetett helyet foglal el az interregionális és nemzetközi összehasonlító elemzés.

Az elmúlt évtized gazdag és sokrétű terméséből nem könnyű kiválasztani a legfontosabbakat és a legjellemzőbbeket. Ezért jelen válogatásunk alkalmával a családtörténetnek csak az egyik fontos, kétségkívül leghamarabb kibontakozó és a legelső feltűnő eredményeket produkáló részterületére szorítkozzunk: a család- illetve háztartásstruktúra összehasonlító vizsgálatára. Mindenekelőtt az egyik úttörő, Peter Laslett módszertani jellegű cikkét közöljük. Laslett a cambridgei társadalmi és családstruktúra kutató csoport vezetője, aki szervezte és irányította azt a sok országot felölelő összehasonlító vizsgálatot, amely mindeddig a legfontosabb eredményeket hozta a témában, s gyökeresen felforgatta az ipari forradalom előtti társadalmak családfejlődéséről a társadalomtudományokban megrögződött sematikus és ahistorikus képet.³

Laslették módszertani javaslatait az osztrák forrásanyag elemzésén szerzett tapasztalatok alapján részben bírálja, részben kiegészíti Michael Mitterauer bécsi professzor, aki a középeurópai családtörténet egyik legkiválóbb szakértője.

Az utóbbi években a családnagyság és háztartás szerkezet kutatása mellett egyre inkább az érdeklődés előterébe kerültek a családtörténet egyéb problémái: a család és a környező társadalom közötti kölcsönhatások; a család és a népesedési magatartás különböző formái közötti összefüggés; a családon belüli szocializációs folyamatok, a családtagok, nemek és nemzedékek közötti kapcsolatok alakulásának elemzése, s nem utolsósorban a családi élet érzelmi vonatkozásainak változásai. A részletkutatások gazdag eredményei legújabbban már figyelemre méltó szintézisek elkészítését is lehetővé tették. Ezek közül elsősorban Lawrence Stone nagy könyvére az újkori angol családról,⁴ valamint Edward Shorter-nek az egész nyugati kultúrkört áttekintő összefoglalására hívjuk fel a téma iránt érdeklődő olvasók figyelmét.⁵

JEGYZETEK

1. J. Aldous – R. Hill: *International bibliography of research in marriage and the family 1900–1964*. Minneapolis, 1967.
2. Pl. Famille et société. *Annales* 27. (1972), 4–5. sz.; továbbá: *Journal of Interdisciplinary History* 2 (1971), 2. sz. és 5 (1975) 4. sz.; *Geschichte und Gesellschaft* 1 (1975), 2–3. sz.

3. Household and family in past time. Ed. by Peter Laslett and Richard Wall. Cambridge, 1972. A kötet bevezető tanulmányában az alábbiakban közlünk részleteket.
4. Stone, Lawrence: The Family, Sex and Marriage in England 1500–1800. London, 1977.
5. Shorter, Edward: The Making of Modern Family. New York, 1975; francia kiadása: Naissance de la famille moderne. Paris, 1977.